

צנזורה בספרות ילדים, מאמר סקירה לקראת דין שהתקיים במועדה לזכויות הילד בכנסת

נעמי פי-עמי

ב-22 במרץ 2005 התקיים דיון בועדה לזכויות הילד בכנסת בנושא "פיקוח על ספרי ילדים בישראל". את הדיון יזמה האגודה הבינלאומית לזכויות הילד בישראל, בעקבות תלונות של נגנות על ספרי ילדים שיש בהם לטענות "מסרים לא חינוכיים". האגודה לזכויות הילד סקרה, שلونה התלונות, יש לשוקול הסדרת פיקוח על ספרי ילדים באמצעות ייעצים חינוכיים ופסיכולוגים. בדיון שהתקיים בכנסת השנתיתו, בין השאר, סופרי ילדים ואנשי אקדמיה, שיצאו באופן נחרץ נגד החלטת כל סוג של פיקוח (צנזורה) על ספרות ילדים. במאמר זה תיבדק סוגיית הצנזורה על ספרות בכלל ועל ספרות ילדים ונוצר בפרט; יציגו הكريטירוניים המשמשים להערכת ספרות ילדים ותרומתה של ספרות ילדים לטובה ליל הך, לילדים ולבני נוער; יציגו דוגמאות ספציפיות לספריו ילדים שנחשבים כיעילות מופת ובכל זאת עוררו התנגדות ציבורית רבה כאשר יצאו לאור לראשונה (וחלקם שנויים בחלוקת עד היום) וויאו טיעוני הספרים, אנשי האקדמיה והפסיכולוגים נגד החלטת פיקוח על ספרות ילדים. בנוסף על כך יתואר תפקידן של הספריות בבחירת ספרי ילדים ועוזר הקראיה וכן התזעה של פסילת ספרים והוצאתם מהספריות בכתבי הספר ומהספריות הציבוריות בארץ ובישראל. לצורך הכתבה נפגשתי ושותחת' בעღפון עם הספרים: יהודית אטאלס, מאיר שלן, נירה הראל, נורית זרח, פריק שניר ועוד בורלא. עם אנשי האקדמיה: ד"ר פיר ברוך, חוקרת מרצה בכירה בספרות ילדים באוניברסיטה העברית בירושלים וד"ר יעל דר, חוקרת ספרות ילדים המלמדת באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת בן גוריון בנגב. וכן שותחת' עם פסיכולוג ילדים ולנווער, דור הרכ. תודה מיוחדת נתונה בספרים יהודית אטאלס ומאר שלו, שניאו לנו להיפגש עמי ולחלוק עמי מזמנם וממוחיהם.

הGBT היללו משתקף בחילוקי הדעות בדבר איקותם של ספרי ילדים.

ספרות ילדים שונה מהספרות למבוגרים בכך שהיא שקובצת אחת - המבוגרים - כתבתת ושותחת אותה הטעסיטים להביא בחשבון קהל יעד כפול: ילדים, שגם הם הטעסיטים של הספרות הזאת, ומבוגרים, שגם הם השופעים עליה. כך, ספרי הילדים נכתבים במבנה כתולדה של אילוצים, המגבילה אותם במידה רבה לעומת ספרי המבוגרים. (שביט, 1996; סצרדווי, 2000).

ספרות הילדים והנוער השפיעה חיובית בכל שלב של התפתחות הילד:

שנות הגן הן שנים מכريعות מבחינות למידת האורייניות והשפה אצל ילדים; מה שמתרכש במשך שנים אלה הוא בעל השפעה ארוכת טווח על הלמידה כולה. ערכה של הקראיה בפניו ילדים מודגשת שוב ושוב במחקר. ילדים הלומדים לקרוא לפני הגעתם לבית הספר וכאלה המצלחים בלימוד הקראיה בבית הספר באים מบทים שבהם קרואו לפני הגעתם לעתים קרובות. במהלך הקראיה יש תפקיד חשוב לאינטראקטיבית

הكريטירוניים המשמשים להערכת ספרות ילדים

הكريטירוניים המשמשים לבחינת ספרות הילדים מוקром באربع דיסציפלינות: ספרות יפה, חינוך, פסיכולוגיה ולימוד התרבות.

אנשי הספרות מעדיפים לשפוט את ספרות הילדים על פי קרייטירונים ספרותיים בלבד, כפי שנשפטת הספרות למבוגרים. אנשי החינוך סבורים שהפונקציה העיקרית של ספרות הילדים היא הפונקציה החינוכית. הם נוטים לחפש בספרות הילדים את פונציית החינוך והילמוד שבה, ושופטים אותה לפי המסרם החינוכיים שהוא מציגו. פסיכולוגים רואים בספרות הילדים מקור לשיער במצבים ובהליכים נפשיים, כמו קשיי פרידה, פחדים מהולדת או חדש והתמודדות עם לידתו. בנוסף על כך, אנשי הפסיכולוגיה רואים בספרות כל'יעיל להחצנת רגשות, תסכולים ומאויים. חוקרי התרבות מעדיפים לבחון את ספרות הילדים מהזווית החברתית וההיסטוריה, וسؤالים שאלות על האופן שבו היא משקפת את החברה. (דר, 2005). השוני בנקודת

פיקוח על ספרות ילדים". (בר-שלום, 2005). לדברי הגננות, "הציבור רוצה בתמימות ובחומר ידע ספרי ילדים ללא מודעות או יכולת איתור של המסתור עולול לגורום לידי. במקרה זה הילד **הה** הקוניים הם 'קהל שבי'" (בר-שלום, 2005). התענה העיקרית נגד ספרי ילדים מסוימים היא **שטע** בהם **מסורת לא חינוכיים** ולכן עלולה להיות להו השפעה שלילית על הילד. התענות באות בעיקר שעד אנים הבוחנים את ספרות הילדים רק מן הפן החטוף שלה ולא בוחנים אותה בכלים מקובלים של ביקורת ספרותית כמו שוצריך לבחון כל יצירה ספרותית. הפואטיקה של היצירה לא נבחנת, כי אם אלו מסרנו וערכים היא מעלה על נס.

בדיוון בנושא הפיקוח על ספרות ילדים שנערך בועדה לצכיות הילד בכנסת ב-22 במרץ 2005 הביא פרופסור צ'רלס גריינבאוום, יו"ש ראש אב", את ספרו החדש לילדים של מאיר שלו "אריה בלילה". כדוגמה לספר לילדים עם "מסורת מזיקה". לדבריו, בספרות ילדים יש הרבה דברים שליליים, ההן מהסיפורים של האחים גרים ועד היום. אבל זה הספר היחיד שאינו מכיר שם ההורים, משום מה, מפחדם הילד בכונה... זה גם הספר היחיד שהילד מתוקומם על ההורים, מרביץ להם וכולא אותם". (פרופסור הישיבת של הוועדה לצכיות הילד מיום 22 במרץ 2005). לדברי הגננות, ההורים אמרוים להגן על הילד, וכך הם מועלמים בתפקידם. תגובה הילד מזוואה פגעה באוטוריטה של ההורים, שהיא עוד ערך מקודש שאסור לפגוע בו.

נשמעו גם טענות לגבי המסרנים הפנינים החביבים בסיפור, שנועד לילדים בגילאים בהם הם עדין אמרות להיות קשובים למסורת מסוג זה.

התלונה של אגדת אב"י על ספרו של מאיר של "אריה בלילה" אינה הריאונה מסוגה. לדבריו הספר וחוקר ספרות הילדים יהודה אטאלס, "פעם לפעם מתחוללת בארץ שעורייה זוטא, בעקבות תלונתה של אם שמגלה בגין של בנה או של בתה ספר אחד או צזה שמתאר בני קבוצות אתניות שונות בצדקה מפללה ופוגעת. במיוחד יצא הקצף על סצינת קיטשת אגדולי של הילד מוצץ האצבע ב'יהושע הפרוע', על תעלוליהם של 'מקס ומוריץ', ועל 'עליקמא הקטן', שמתואר ומציג כ'יכשון שחחרחון'. במקتابים נעצם, שmag'ים למשרד החינוך ולמעצתה להגנת הילד, אף מועלית לעיתים הדגישה לחסום דרכם של ספרות כאלה אל מוסדות חינוך, אולי גם לאסור כליל על

הAMILIT המתרחשת בין המבוגר ובין הילד. ילדים זקנים לגישות אל ספרים, אך הם זקנים גם למשחו שיתוור בין שפטם שלהם לבין זו של העקסט. מתוור זה מגדים בפני הילד את הקריאה ומסיע לו להבין את המשמעות של הכתוב (Cullinan, 1997).

בנוסף על כך, שנות החימס הראשונות הן הזמן הטוב ביותר לפיתוח הרגלי קריאה ואהבת הספר, ולהתפתחותו של הילד כקורא ספרות פוטנציאלי. הספרות לילדים היא כלי לעיצוב עמו הספרות של הילד ולהכנתו לקראת מפגש עם עולם הספרות למוגרים (דר, 2005).

קריאת ספרות ילדים מסייעת לילדים בגיל הרך גם בעבר משלב התפתחותי אחד לאחר, למשל בגילה מחייב או ממוץ. (דר, 2005) שנות בית הספר היסוד מחייבות תקופה קריטית בהתפתחות יכולת הקריאה ובכינום של הרגלי קריאה לכל החיים. כמות הקריאה החופשית קשורה באופן עקבי להישגים לימודיים. בחירת הספרים הנכונים חשובת בתחום עם אמצעי הבידור האחרים העמדים (Cullinan, 1997).

גיל ההתבגרות: בשנים האחרונות הולכת ומתחזקת המגמה של כתיבת ספרות ריאלית לצעירים. ספרות זו מתמקדת בעולמים האמיתי של הערים כולן בבעיות סמיים, יחס פני הנישאים, אלכוהוליזם, גירושים, אלימות, גזענות וזהות מינית. קריאת הספרות הזאת עוזרת למתבגרים להתמודד עם הבעויות הקשות של הגיל הזה בכך שהוא מציגת התמודדות של צעירים אחרים בಗלים עם בעיות דומות. כולל צעירים מארצות ותרבות אחרות (Chanian, 1997).

הטענות שהושמו נגד ספרי הילדים המתרנסים בארץ לקראת הדיוון בכנסת

"אב"י" – האגודה הבינלאומית לזכויות הילד בישראל (אגודה בינלאומית שהתרנסמה במאבקה המשפטים למען קתינים פלסטינים בשתיים) פנתה לכנסת בעקבות פניות של גננות. על פי הטענה שהזגה: "הפיקוח על ספרי ילדים אינו מוסדר ומעוגן כמעט באף מסגרת. ספרים היוצאים לאור אינם נדרשים לעבור הסתכלות מצד פסיכולוגים/יעצים חינוכיים, והוצאות ספרים פרטיזניות מעניקות לסופר חופש מוחלט בנושא. האגודה שואפת להסדרת כלים מסוימים של

של ל'ידי צ'טראלי" של לורנס, "לוליטה" מאת נאבקוב ו"חוג הסרטן" ו"חוג הגדי" של מלר (בן אריה, 2006). ארצות הברית לא פגירה בהרבה אחרי אנגליה. בשנת 1865 נחקק האיסור הפדרלי הראשון נגד משלוח "פרסומי תועבה" בדו"ר, ובשנת 1873 שכנע אנטוני קומסטוק את הקונגרס לחוקק חוק נגד חומר תועבה (החוק נקרא על שמו). זמן קצר אחרי זה התקבלה המלצתו לאמצץ את החוק קוקברן גם בארה"ב. החוקים והמשפטים הסוערים לספרים שהתקיימו בעקבותיהם הביאו אנשי רוח לשאול: עד כמה ראוי שמשאל במדינה ל'יברלית' יתעורר בח' האזרחות? עד כמה המשטר אחראי למוסר ולאכיפת המוסר על אזרחות? הספרים המוחרים היו עיליה לדין ציבורי על חופש הביטוי. ההתנגדות בין צנorchא על ספרים וספרות לבין עקרונות חופש הביטוי הייתה בלתי נמנעת. בשנות הששים של המאה העשרים בוטלו חוקי הצנזורה המכחים על ספרות באנגליה ובארה"ב. בשנת 1968 הוקמה בארה"ב ועדת ממלכתית לבדוק את החוקיקה הקימית בתחום פרסומי התועבה ואת השפעה של פרסומי התועבה על הציבור ובמיוחד על קטינים. הוועדה קבעה כי אין כל הצדקה להטלת הגבלה כלשהי מצד החברה על זכותו וחירותו של האדם לקרוא כל דבר שעולה על רוחו. רק לגבי קטינים מתחת לגיל 12 או 18 המליצה הוועדה לאסור הפקת חומר תועבה. (בן אריה, 2006).

החוק המנדטורי בארץ ישראל הכניס למסגרת החוקיקה הפלילית, בשנת 1936, את הפשעים הכלולים בחוק הבריטי בתחום המוסר והמן, ובתוכם הסעיף האוסר על פרסום חומר תועבה. "חומר תועבה" הגדיר בנוסח העברי ברוח הגדרתו של השופט קוקברן: "חומר שיש בו מגמה להשחית את הרוח ואת המוסר של אלה שלידיהם עלול הוא להגע". עם קום המדינה אומץ החוק עם שאר חוקים שהובאו מן המשפט הבריטי, אף ביתר חרומה: בעוד שהעונש המקורי בחוק המנדטורי היה שלושה חודשים מאסר, הוא הומר בתיקון משנת 1965 לשלש שנים מאסר, יותרמן העונש המקסימלי הקבוע בחוק הבריטי ועדם על שנתיים בלבד.

בזמן כניסה קרא חבר הכנסת אורן אבנרי להצעת החוק החמירה בלתי מוצדקת ואמר, בין השאר: "...מושגי הציבור משתנים, מה שהוא אפשר גדר דברי תועבה' נהפר היום לצורת מופת ספרותית". הוא מביא כדוגמאות את הספרים "מאהבה של ל'ידי צ'טראלי", "יוליסס", "חוג הסרטן" ו"חוג הגדי". שר

הდפסותם". (אטлас, 2003).

צנזורה מממדית על ספרות - היסטוריה

מוסד הצנזורה הוקם בידי הביניים על ידי הכנסייה הנוצרית, כדי למנוע פרסום דברים שהיו עלולים לפגוע, לדעתה, באמונה הדתית. בזמן המודרני מתייחסת הצנזורה לבדיקה של ספרים, כתבי עת, מחזות, סרטים, תוכניות טלוויזיה ורדיי, דיווחי חדשות ושאר אמצעי תקשורת, במטרה לשנות קטיעים העשויים להיות פוגעים, לא מוסרים, גסים או מסתימים או למחוק אותם.

חוקרת הספרות ניצח בן אריה מצינית במחקר חדש כי עדין המחקר הפותח טרנסטוריאלי מוקובל לראות בcznorchא הספרותית "מכשיר בידי מעצבי התרבות לעיצוב זהות האני" והפרדת 'האחר'" (בן אריה, 2006). במאמרה על נורמות אידיאולוגיות בתרגום טקסטים ספרותיים הגדרה כמיניפולציה אידיאולוגית "כל תערבות בתקסט, תרבותית, דתית, פוליטית או אחרת, הדורשת שינויים, לא כתוצאה מיילוצים טקסטואליים אלא למטרות אינדוקטרינציה" (Ben Ari, 2000).

צנזורה על ספרות הייתה קיימת מאז המיצאת הדפוס. החרמת ספרים או השמדתם ידועות עוד מהעת העתיקה. אפלטון הציעה בשנת 387 לפנה"ס לzek את "האודיסיאה" להומירוס (850 לפנה"ס) עבור קוראים צעירים. היהודים היogenicים ספרים שרוח חכמים לא הייתה נוחה מהם (הברמן, תשכ"ו). חוקי הצנזורה המודרניים הראשונים נחקקו באנגליה ב-1857 כאשר הויקטוריאנים הניסו את ספרות התועבה (הפורנוגרפיה) למסגרת החוק הפלילי. פסיקתו של השופט העליון קוקברן מ-1868 במשפט "המלכה נגד הילין" (Regina vs. Hicklin) הגדרה כחומר תועבה "כל חומר שמטרתו להשחית ולעוזת את אלה שנפשותיהם פתוחות להשפעה לא מוסרית ושילדים הוא עלול ליפול". חוקי התועבה הפורטונאים (obscenity laws) שלטו בכיפה כמאה שנה, והגדירה של קוקברן השפיעה על הנורמות ועל החוקיקה ברוב חלקי העולם המערבי, כולל ישראל. במסגרת ההגדירה של קוקברן הוחרמו, בין היתר, גם יצירות שהוכרו אחר כך כיצירות מופת ספרותיות: "סאטיריקון" מאת פטרוניוס, "דקאמרון" מאת בוקאצ'יו, האלגוריות של אוביידיס ו"מסע סנטימנטלי" מאת טרון. במהלך השנים נאסרו גם "מדאם בוברי" מאת פלוור, "יוליסס" של ג'יס, "טרגדיה אמריקנית" מאת דרייזר, "מאהבה

התשעים של המאה העשרים הילכה התופעה והתרחבה. בין השנים 1991 ו-1994 נגדל מספר הדרישות להוצאה ספרים מסוימים מן הספריות הציבוריות וספריות בתי הספר ביותר מ-50 אחוז (Staples, 1996). היו כ-4,500 פניות כאלה בשנת 1995 ומתקין נענו כ-42 אחוז בחוב (ALA Office

(for Intellectual Freedom Data Bank

מעיין ברשות הספרים המוחרים ביותר בשנות ה-90 בארצות הברית (Books in the 1990's Most Frequently Banned) עולה כי החרמו ספרים שנחשבים ספרי מופת ממייצב הקלאסיקה העולמית: "הרפטקאות הקלברי פין" ו"הרפטקאות תומ סיר" מאת מרקל טוין, "התפסן בשדה השיפון" מאת ג.ד. סאלינג'ר, "המכשפות" וספרים אחרים רואלד דאל, "כיפה אדומה" מאת האחים גרים, "בעל זבו" מאת ויליאם גולדינג, ו"מטבח הלילה" מאת מorris סנדק.

הצנורה על ספרים בספריות בבתי הספר נחלקת

לשששה סוגים:

צנורה חיצונית: כאשר הדרישה להוצאה ספר מן הספרייה באה מהורים שורוצים להגן על ילדיהם מפני שהם רואים כהשעות מזיקות. הורים כאלה מבבלים בין תוכן הספר ובין המסר שלו - הם חשבים ספר עלILD מתרד מעוד ילדים להתרד, וספר על הומוסקסואלים מעודד נטייה צוז אצל ילדים. (Staples, 1996) בכנס מקצועני על ספרות ילדים שנערך בוירג'יניה, ארחה אמר אחד הספרנים: "הם (ההורים) מרגשים חסרי אונים כשהם שולחים את ילדיהם לתוכן עולם שנעשה יותר יותר מסוכן, ואשר עליו אין להם שליטה. הם רואים בספרות שלידיהם קוראים תחום אחד בו הם יכולים להפגין שליטה" (Staples, 1996). ההורים מושפעים לעיתים קרובות מקבוצות לחץ פוליטיות-דתיות שלחן רשיימה ארוכה של ספרים מוחרים.

צנורה פנימית: פניות הבאות מתוך בית הספר, למשל מן המנהל. נמצאו, כי לפחות אלה יש הסICIי הגדול ביותר להיענות, כי בדרך כלל לספרן בית הספר קשה לעמוד מול לחץ של המנהל, שאינו רוצה שבית הספר שאותו הוא מנהל עומד במרכז מחלוקת. **צנורה עצמית:** על ידי הספר עצמו בזמן בניית האוסף של הספרייה. התקציבים ההולכים וקטנים של הספריות גורמים לספרנים לעיתים להימנע מרכישת ספרים מעוררי מחלוקת. גם החש לאובדן משרתם

המשפטים דאז, דב יוסף, השיב כי הכבdet העונש דרישה כאמור הרתעה, וכי הוא רואה נזק רב לחברת ובעיקר לנער - בפרסומי תועבה. (דברי הכנסת, 44, תשכ"ז, 212).

למרות לשון החמורה של החוק, לא הייתה בישראל רשות ספרים אסורים בקריה ובהזקה, בפרסום ובഫצה; המדינה או הממשלה לא פיקחה על פרסום ספרים, ובתי המשפט דנו בהם רק לאחר שהוגשה תלונה. בתחום הספרות לא תבע החוק אישור מוקדם של עדשה כלשהי, ואכיפת החוק לא הייתה קפנית כמו בתחום התיאטרון והקולנוע.

עדיה לבדיקת חומר ספרותי הוקמה על בסיס וلونטרי בשנת 1963 במשרד החינוך, בראשות ד"ר יוסף מכמן מלקמן. הוועדה הוקמה על יסוד הסכמה בין משרד החינוך והתאחדות המוציאלים, לפיה ספר שיאשר על ידי הוועדה לא ישמש עילה לתביעה פלילית, ואילו ספר שנפסל לא יפורסם. עצם קיומה של עדיה זו לא היה מעוגן בחוק, והשפעתה לא הייתה גדולה. ספרים מעטים בלבד הגיעו לדיןים בבית המשפט, ומעטם עוד יותר נפסלו ונאסרו לפרסום (בן אריה, 2006).

לאור העובדה שהצנורה על הספרות בישראל לא נאלצה כמעט להתערב, לא באמצעות ועדות קדם-פרסום, ולא באכיפה, ולאור מיעוט העדויות על מרידה של הממסד הספרותי בצנורה, מסיקה בן אריה כי תופעת ניקוי הספרות העברית הקנוןית מאירועיקה עד סוף שנות השבעים שkeit בערך צנורה עצמית. היא משערת, שהסיבה לצנורה העצמית (על ידי המחברים, המתורגמים והמו"לים) הותה, שהתרבות העברית-ישראלית החדשה אימצה אמות מידה פורטוניות ככל מתפיסה העצמית כתנוועה טהורה ובריאה המתגערת ממה שנטפס ככינוי, הנתנות או השחתת מידות (בן אריה, 2006).

צנורה על ספרות ילדים ונער

למרות שארצות הברית של אמריקה חרתה על דגלה את חופש הביטוי, נפוצה בה עד היום התופעה של החרמת ספרים בספריות, בעיקר לגבי ספרים שהקהל היעד שלהם הוא ילדים ונער, המוגדרים כנוחים להשפעה.

ספרים ילדים ונער רבים מוצאים מן הספריות הציבוריות והספריות בבתי הספר בעיקר בשל לחיצים חיצוניים מהורים ומקבוצות לחץ שונות. בשנות

ספרנים לא להפעיל צנזורה עצמאית. אחד העקרונות עליהם חתום ה-ALA הוא עיקרונו "החופש לקרוא" (The Freedom to Read). בהצהרה העוסקת בנושא, נאמר: "החופש לקרוא הוא חינוך לדמוקרטיה שלנו" (ALA, the Freedom to Read Statement). ההצהרה מעלה על נס את חשיבות החשיבה היצירתיות, חופש המידע והידע, ומתן האפשרות לכל הדעות להיות מutowאות ונשמעות בחברה. האחריות של הספרנים היא לשמרם על כל החופש הזה. (ההצעה נחתמה ב-25 ביולי, 1953 על ידי ALA וה-to-Read Committee בינוואר 1991 וב-12 ביולי 2000).

במאמר "הזכות לקרוא והמוראה לשפה וספרות" (Donelson, 2003) בודק המחבר את בעית הצנזורה החיצונית בבתיה ספר בארא"ב: הוא יצא נגד ההתקפות על ספרים על ידי אנשים "שביעיהם מטרת החינוך אינה לימוד וחקר רעיונות, אלא הנחלת מערך מסויים של אמונה וסטנדרטים".

המחבר טוען, שדרישה לצנזר ספרים יש תוכאות מיידיות מגנות. הנהלות בתיה ספר תומכות לעיתים במוראים ומגינות על השימוש בספרים ועל זכותו של התלמיד להציג אל חומרם השינויים בחלוקת. אך במקרים מסוימים הוקמו ועדות מיוחדות כדי לסלק מהספריות בתיה הספר את היצירות השינויים בחלוקת. היו מורים שנמנפו על בחירתם ביצירות מסוימות, והוא אפילו מורים שפוערו ונאלצו לפנות לבית המשפט כדי לקבל בחירה את משרותם. התוצאות לטוויה ארורו הן ממשמעותיו יותר. יצירות שעלו לעורר רוגז בקהל הוצאו מן הספריות וכן היכיותם, ומורים נמנעו מלהשתמש בהן או להמליץ עליהם (Donelson, 2003).

במכתב פתוח לכל אזרח ארה"ב שפורסם על ידי המועצה הלאומית למורים לאנגלית נכתב: "אוירה של חברות הגורמת לבני השכלה גבוהה לחושש למקומות העבודהינו ואינה מאפשרת חשיבה עצמאית... לא ניתן לחזור וללמוד בעיה לעומקה תחת חשש מעונש. הפחד משלט על הכתיבה... מערצת עקרונות אוטומה המדכאת את החשיבה תופסת את מקום החירות לחזור וללמוד... אנו מכבים את זכותו של האדם לבחור את חומר הקראיה שלו, ומאותה סיבתה אנו מתנגדים למאכחים של יחידים או קבוצות להגביל את חופש הבחירה של זולתם ולכפות סטנדרטים או טעמים מסוימים על הקהילה כולה". (Donelson, 2003).

משמעות על הספרנים. הצנזורה העצמאית, שנעשית על ידי ספרנים, היא סוג של צנזורה שקטה שנעשית בצורה לא רשמית. הספרנים אומנם חונכו להגן על החופש האינטלקטואלי, אך יש גורמים נוספים המשפיעים עליהם בبنית האוסף ובהתמודדות עם לחצים אחרים ספרים: כאשר ספרים מסוימים מתנגדים, הדבר מוביל עליהם לחץ מהנהלת בית הספר, כאשר הם מופעל עליהם לחץ מהנהלת בית הספר, וכאשר הם עצם סובלים מדימוי עצמי נמור ומחדרה (Callison, 1990).

מחקרדים מצאו כי הסוגים הנפוצים ביותר של ספרים מוחרים (ילדים) הם ספרים עם תוכן מיוני ותיאורים פיניים, דת, אליטות/אימה, התמודדות, גענות וקסיזם, שימוש בספרים, התאבדות/מוות, פשע, התנהגות לא מקובלת חברתית, וסגן מדכא או שליל. בספריות לצעריהם נושא המין והמיןיות גורם למספר גדול ביותר של בקשנות לפסילת ספרים (Curry, 2001) ואחרים).

ב-2002 נערך בטקסס, ארה"ב, מחקר שבדק את תפקיד הספרן בcznזהה על ספרים בספריות לנוער וצעירים. המחקר בדק בפני עצמו לחצים עומדים בספרן בcznזהה הניל' וכיitzד הוא מתחודע עטם. המחקר מצא כי ב-82 אחוז מהתutors הספר התיכוניים שנבדקו היו מקרים של צנזורה עצמית על ידי ספרנים, ורק ב-18 אחוז מהתutors הספר לא היו מקרים כאלה. בספריות של בתיה ספר קטנים היה יתר נטייה לשמרנות. נמצא, שספרות יפה (fiction) נפגעת יותר מ贊זהה מאשר ספרות לא-דיאלית (non-fiction). נמצא, שהמחלקות על ספרים גורמות למתח נפשי ושהיקה אצל הספרנים בתיה הספר ובספריות הציבוריות. אחת המסקנות של Ken הייתה, כי כדי שבספריות בתיה ספר יעבד יותר מספן אחד כדי שהשקבות שונות יוכל לבוא לידי ביטוי (Ken, 2002). תפקיד בcznזהה האוסף בספריה דורש מהספרן שיפוט אובייקטיבי, אומץ, דמיון ומיומנות מקצועית. על הספרן להיות בוחר (Selector) ולא צנזור (Censor). "תפקיד הבוחר הוא לעודד קריאה, לא להגביל אותה". הספרים הריאלייטים מדגימים לקוראים הצעירים כי בעיותיהם משותפות לצעירים בכל העולם, ונותנים להם דרכיהם להתמודד עם בעיות אלה. על הספרנים לתמוך בחופש אינטלקטואלי ולהתנגד לניסיונות לצנזורה. עליהם לשאוף לאוסף שמקיף את כל נקודות המבט והאמונות (Ken, 2002 and Donelson, 2003).

גם ארגון הספריות האמריקאיות (ALA) קורא

הילדים גם כוחות השוק יעשו את שלהם - ספרים גראפים בדרך כלל לא ימכרו (הראל, 2005).

- ספרים או שידורי טלוויזיה עלולים להזקק לילדים רק אם אין מנגנון המתווך ביןם לבין הילד. האחריות העיקרית של פיקוח על הספרים היא של המתווך (הוראה ואחר כך המחנכים). אפשר לחושף את הילד לכל דבר עד לגבול רחוק מאוד, בתנאי שיש מתווך. גם החומר הנחות והקלוקל ביותר לא יזקק ילדים אם המתווך - ההוראה יגיד לו אם הדבר ראוי או לא ויעביר לו ערכיים של אסתטיקה, בקרויות וכו'. (זרוי, 2005).
- ספרות הילדים צריכה להיות היום מתחכמת ואףלו מהפכנית. כל ילד יוכל את הספר לפי גילו ורמת התפתחותו, וכך נש��פת לו סכנה בדרך כלל מצד המסרם בספר אף אם הם בוטים ונועדים (כל הנשאלים).
- הספרים אינם משקפים את המציאות כהוותה, והילד יודע זאת ומבחן שהם אינם בגדר המלצה לביצוע. ההנחה של מבוגרים שמבקשים למנוע ילדים מהיחשף לספרים מסוימים, היא שילדים אוטומטית מזהים עם מה שכתוב בספר. ועל כן, אם ילד יקרא שההורמים של יפתח בספר "אריה בלילה" רוצה להפחיד אותו, הוא יבין שגם ההורמים שלו עצמו רוצחים להפחיד אותו. בכך שיש נתיה חזקה של קוראים בכל הגילאים להזדהות עם הספרים אותם הם קוראים, אחרת הספרים לא יהיו מרגשים אותם. אבל ההנחה שההזהדות היא אוטומטית וטוטאלית היא אבסורד (אטנס, 2005).
- הספר מאיר שלו מתנגד לתפיסה לפיה ספרי ילדים צריכים להיות חינוכיים: "הבחירה הספרותית הנחותה ביותר והבזיה ביותר בעניין היא המשל. כל הנזדקקים האלו שמספרים לך סיפור על הנמלה ועל החרגול ולאחר כך מסבירים לך לבדוק מה מסור ההשכל, זה נראה. הבחירה הנצחית והמעניינת היא האגדות, שמחדיות את המסרם של汗, שהם מורכבים בהרבה", דריך הסיפור" (ולוצקי, 2005).
- גם הספר והחוקר יהודה אלטס חושב בספר ילדים לא צריכים להיות דידקטיים: "אני אוהב רק ספרים לא חינוכיים, ואני אוהב ספרים שיש בהם מפחיד. גם ילדים, כמו מבוגרים, אוהבים לפחד. הם אוהבים לשמע סיפור שעושה את ברעם חידושים חידושים. כל סיפור, מפחיד ככל שהיא, כל עוד הוא כתוב בהומור, הילץ בין שמדובר בסיפור ולא חשוב שהסיפור הוא המלצה להתנהגות". (ולוצקי, 2005).

אנה-מריה מצ'אצ'ו, סופרת ברזילאית ידועה,

"בבחירה ספרי קריאה לצורים שוקלים המורים לשפה ולספרות את תרומתה של כל יצירה לחינוך הקורא, את הערך האסתטי שלה, את מהימנותה ואת מידת העוני שיש בה עברו המתבגרים... המורה בוחר בספרים, ואני מצנזר. בחירה ממשעה שהמורה חופשי לבחור בבחירה זו או אחרת, בהתאם למטרת הרצiosa עבר התלמיד או הכתה... צנזרה ממשעה, בספרים מסוימים אינם עומדים לבחירה - בשנה הנוכחית ובשנה接來年". (Donelson, 2003).

כל ניסיון למנוע מבני נוער לקרוא ספרים מסוימים על ידי החרמתם בספרות הציבוריות ובבתי הספר הורס את חופש הבחירה של הקוראים ומוניר אותם עם תמונה לא מספקת ומעוותת של אידיאלים, ערכיים ובעיות המהווים חלק מתרבותם (Donelson, 2003).

תגובה הספרים ואנשי האקדמיה בישראל לרעיון הצנזורה על ספרות ילדים בישראל

כל סופרי הילדים ואנשי האקדמיה בתחום שאותם ראיינו לצורך כתיבת מאמר זה מתנגדים לפיקוח מוסדי מכל סוג שהוא על ספרי ילדים.

- הטענה העיקרית היא שאת ספרות הילדים - כמו את ספרות המבוגרים - יש להעיר בקני מידה ספרותיים ולא באמות מידה חינוכיות, דתיות או לימודיות. שימוש בקריטריונים חוץ ספרותיים בהערכת ספרות ילדים אינו מצדק (הראל, 2005). "הרצו לבחון ספר ילדים חיב להתייחס אליו כאל ספר لمבוגרים, והוא אומר: לעמוד על טוב הנושא ופיתוח העלילה, דרכי עיצוב הדמויות, עניינים שבסגנון, אספקטים רעיוניים וחברתיים ועוד" (rgb, 1985).
- יש בשוק ספרי ילדים הנמור למדוי של ספרות הילדים, רבים חושבים שאין קל מכטיבת ספר ילדים מונסים זאת בעצם. רבים מוכנים לשלים להוצאה כדי שספרים יצא לאור, וכיום המחר של הוצאה עצמאית של ספר לאור אינו גבוה. תמותת תשלום אפשר לפרסם כל ספר,ogenesis תהיה איקוטו אשר תהיה. ואמנם, בדיקת ספרי הילדים בשוק מגלה שבעד הספרים הטובים הרואים או לאחר טיפול ראוי לשמו של המול', יש ספרים רבים שאינם ראויים לקריאה בגלל רמתם הרודה, עליבות החומר ועלילותות הלשון, האירוט החובבניות, ההפקה הגרועה ועוד. אך זהו תפקיד ההורים והמחנכים לברור את הספרים הטובים עבור

- חומרה התוכנית מעוררים עניין בתלמידים ברמות שונות ומגוונות של עניין ויכולות קראיה.
 - מבוגרים בעלי משמעות בח' הילדים כגון מורים, ספרנים, הורים ומובילים בקהילה, משתפים פעולה זה עם זה כדי להבטיח את יישומן המוצלח של התוכניות. יש להציג ביותר את חשיבות שיתוף הפעולה בין מורים לספרנים בבית הספר.
 - קוראים מתקשים מקבלים עזרה.
 - התלמידים מקבלים זמן מספיק לצורך קראיה שקטה ובחירת חומרה הקראיה.
- כמה מן הנתונים על תוכניות אפקטיביות המיעדות לתלמידים בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים, תקיפים גם לגבי תוכניות לבית הספר התיכון, כמו למשל תוכניות של מעורבות הורים פעילה במידה, שותפות בין מוסדות הקהילה, ושיתוף פעולה בין הספרנים בבית ספר, הספרנים בספריה הציבורית והמורים. תלמידי התיכון זוכים לפחות רובה יתר של חופש, וכן הצורך להקדיש זמן הולם לקראיה עצמאית מבחירה חופשית הופר אצלם להכרח, כמו גם הצורך לספק להם מודל המדגים את ערך ההנאה מקריאה ומצטייבה ולהנגיש להם את טכנולוגיות אחזור המידע. (Cullinan, 1997)

במסגרת פעולותיה של המחלקה לספריות במשרד החינוך בישראל קיימת פעילות מסווג זה, והוא מוכרת בספרנים בתבי הספר וגם בספרנים בספריות הציבוריות: מדובר בפרויקט עידוד הקריאה של ספרות ילדים אינטואיטיבית ומומלצת על ידי המומחים בנושא.

משרד החינוך מנוה להדריך ולכונן את הקריאה של הילדים באמצעות רשימות של ספרים מומלצים. לדוגמה, ספרי קראיה לילדים – קטלוג מונומך ופתחחות, בעריכת גרשון ברגסן, שיצא לאור מעתם המדור בספרות ילדים משרד החינוך והתרבות בשנים 1981-1992), או כיף הקריאה הטובה – רשימות ספרים לקריאה עצמאית ומודרقت, שיצא לאור מעתם משרד החינוך וצאות נט"ע באוניברסיטת תל אביב ב-1989. הרבה שנים לפני כן, ב-1959, הוציא משרד החינוך רשות ספרי קראיה לילדים: תלמידי בית הספר היסודי.

"מצעד הספרים השנתי" – מפעל ארצי לעידוד הקריאה המתקיים כבר 11 שנים ברציפות. בכל שנה ממליצה האחראית על הספריות במשרד החינוך על מבחן ספרים חדשים וותיקים לכל שכבות

העלתה כמה הצעות לגבי קראית ספרים לילדים בהרצאה שנשאה בקונגרס לספרות ילדים של YBBO, בסביבה ספרדי בשנת 1994 (אטלאס, 2003): "יש ללמד את הילדים קראיה ביקורתית. לא להעלים מילדים ספרים עם טרייאוטיפים, אלא לקרווא ולשוחח עליהם (תפקיד ההורים - המתווים), לשאל שאלות ולענות. זהוי גם הزادנות לחנוך את הילדים לערכים. ספרים גראועים יזנוחו מהר כשתתרגל לקראיה ביקורתית. יש להרחיב את תפריט הקריאה שלנו ולגונן אותו. יש להגיש לילדים מגוון רחב של ספרים, ממוקרות שונות, מיבשות שונות, שכותביהם באו מתרבות ומקבוצות אתניות שונות".

תפקיד הספרייה בבית הספר בבחירה ספרי קראיה לילדים

ספרייה בבית הספר יכולה לצריכה לשמש כל' חשוב לעידוד זיקתו של הילד בספר כמקור לפיתוח האוריינות, לידע ולהנאה. בדרך הטלויזיה והמחשב חשוב לבחור עבור הילדים ספרים מתאימים שימשכו אותם וינצחו בתחום עם הטלויזיה ושאר אמצעי הבידור העומדים כיים לרשות הילדים. בת ספר וספריות ציבוריות מפותחים תוכניות שמערטן לעוזד את היכולות והaicות של קראית התלמידים. בסיסים תוכניות הספריה עמד הידע, שלהתנסויות אורייניות יש השפעה מתחשבת על צמיחת השפה, על התפתחות הקריאה ועל הישגים לימודיים (ALA, 2000). כמה מתוכניות אלה הן אפקטיביות יותר מחרות.

תוכניות המיעדות לילדים הן בארץ הארץ כוללות, באופן מסורתי, שעות סיור, שהן תוכניות להורה ולילד, פעילות על ספרים וועלויות נוספת. ספרים מקדישים מאמץ כדי להגיע לאוכלוסיות חלשות ובכללן חסרי בית, נכים, ילדים מבטים שבهم האנגלית אינה שפה ראשונה וקבוצות אוכלוסייה נוספת בעלות צרכים מיוחדים (Cullinan, 1997, Chahinian, 1997). המרכיבים של תוכניות מצליחות לילדים טרום בית הספר הם מעורבות פעילה של ההורים, גישה בספרים ולספריות, מודלים של שימוש בספרים ושאייה ליצירת תחושה נוחה ל厶קרים בספריה (Cullinan, 1997, han, 1997). תוכניות מצליחות המועלות בתבי הספר ובספריות ו��חולות הצלחה עם תלמיד בית הספר היסודי ובחטיבת הביניים מאופיניות בכמה מרכיבים משותפים (Cullinan, 1997):

את הבחירה.

"דף-דף" של מרכז ההדרכה לספריות:

<http://www.dafdaf.co.il>

האתר מיועד בעיקר לילדים בני 5 עד 10, להורים ולמורים ולגננות. הוא בניו במתכונת של ייחון אלקטוריוני מאיר המתעדכן וגדל בהדרגה. הכניסה לאתר חופשית.

"קנפיים" – לקראו ולעוף עם הדמיון:

<http://knafim.cet.ac.il>

אתר לעידוד הקריאה של מט"ח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית). באתר מודיע על ספרים ועל סופרים, המלצות ועוד. האתר מיועד לילדים ולבני גורר וכן למורים, בספרנים, להורים ולכל מי שתחום זה קרוב לו. הכניסה לאתר חופשית.

פעילות בית ספר

בת-ספר רבים בישראל יוזמים באופן עצמאי פעילות נוספת בתחום עידוד הקריאה כמו למשל:
 ■ בבית הספר ע"ש גיאל אלון בגין שיטות חדשות לספריה וכרך הון מסוגלות להמליץ על ספרים מתאימים לתלמידיה. (קנפיים).
 ■ בבית הספר עירוני דתי לבנות רמת גן מתקיים מועדון קוראות אחת לחודש. הספרנית נפגשת עם תלמידות בספריה בשעות אחר הצהרים ומארגנת פעילות בעקבות ספרים שקרו. במסגרת המועדון שלוחת הספרנית לתלמידות בחדר אלקטורי אחד לשבועיים והודעה, ובזה רשותה של ספרים חדשים הנרכשים על ידי הספרייה. פעם בחודש מתקיים חידון נושא פרסים על ספרים וסופרים. (קנפיים).
 ■ בישיבה התיכונית בר אילן מתקיימים מפגשים בין הספרנים והתלמידים, בהם מסבירה הספרנית לתלמידים כיצד בוחרים ספר, ומשוחחת עם על ספרים שונים. (קנפיים).

■ התוכנית של מט"ח לעידוד הקריאה "ספרים של פעם" מעת הספרות הגבריאלה אבג'ור-רזותם כוללת רעונות וכליים המאפשרים לכל מורה או ספרן לתווך בין עולם הספרים לקוראים הצעירים. מרכיב התוכנית הם: רשימות ספרים מומלצים לקריאה בשמונה נשאים. לכל נשא מוקדשת רשימה הכלולת כארבעים ספרים מסוגים שונים וברמות קריואות שונות. כל רשימה מאפשרת לכיתה שלמה לקרוא ספרים בנושא מסוים, ככל תלמיד בחור ספר שהוא לרוחו. פרופיל ספר – אפיון כל ספר בדרך יהודית, המסייעת להתאמתו

הgilim בבתי הספר. התלמידים בכל שכבה קוראים מן הספרים המומלצים ובסביבות אמצע השנה בוחרים את הספר האהוב. נעשה שקלול ארצי ובסוף השנה נערכ טקס בו מענקות תעודות הוקרה לסופרים בספריהם נבחרו.
 בספריות של בתי הספר נערכות פעילות מרכזית סביר הספרים שנבחרו. הספרניות בבתי הספר צרכות לדאוג לכך שהספרים הנ"ל יהיו בספריה ויתקיימסו סבירם פעילותם לעידוד הקריאה בתי הספר – הצגות, פגישות עם סופרים וכו'. בתי הספר השאטינו בפעילותם סביר המצד מקבלים תעודות הצעינות ומענקים לרכישת ספרים.
 בשנת הלימודים תשס"ד השתתפו ב"מצעד הספרים" 404 בתי ספר מכל רחבי הארץ.

פרויקט "הספר המוזל" – המדור לספרות ילדים ונוער במשרד החינוך והתרבות בראשותו של גרשון ברגסון מצוי שלוש פעמים בשנה חוזרים לבתי הספר בארץ, ובهم המלצות על ספרי ילדים ונוער, ממוניים לפי שכבות גיל, המוצעים לקניה במחירים מוזל (כשליש מן המחיר בחניית). הקניה נעשית ברכישה מרכזית עבור הילדים דרך בית הספר, וההורם המונויינים משלימים לבית הספר עברו הספרים. מטרת הפרויקט היא לסייע בבניית ספריות ביתיות ולעודד קריאה חופשית בשעות הפנאי, תוך הכוונה אל ספרי ילדים ונעור איכותיים.

פרויקט "סופר-אורח" – ספרי ילדים ונוער נקבעים להגיש מועמדות לתפקיד "סופר-אורח" ולאחר שהתקבלו הם מבקרים בתי ספר ומרצים על ספריהם. בית הספר אמור לדאוג לכך שהילדים יתcone לפגש ויקראו מיצירותיהם של הסופרים.

פרס חדש בספרות ילדים, שמענק החל משנת 2005 במסגרת פרס שרת החינוך, התרבות והספורט לספריי ילדים. הפרס יוענק ליוצר על מכלול יצירתו ותרומתו בספרות ילדים, במיוחד בשבע השנים האחרונות. הפרס יחולק בשתי קטגוריות לספרים שהוציאו ספרים בשבוע השנים האחרונות: לגיל הרך ולילדים. (הראל, 2005).

ארגוני אינטרנט בספרות ילדים

הורם ומchnיכים יכולים להיעזר באתר אינטרנט הממליצים על ספרי ילדים שבדאי לקרוא לפि גיל הילדים. האתרים המרכזיים הקיימים מקיימים מאוד

מחקר גישוש שהקיף 25 בתי ספר (יצחקי, 1998), והתרחב למחקר מקיף יותר שככל 98 בתי ספר (יצחקי, 2001). מסקנות המחקר המקיף היו כי הרוב הגדל של הספריות מפעילות צורה כלשהי של צנזורה, אולם מדובר בצנזורה פנימית שמקורה גורם בבית הספר ולא גורם חיצוני, היינו מחוץ לבית הספר. ברוב הספריות אין מסמך כתוב, וגם לא מדיניות קבועה ומוגדרת בעל פה, אשר מגדרים בבירור כלליים שבאמצעותם יש ליחס את הפיקוח והביקורת (יצחקי ושרעבי, 2004). הקוד האתי של ספרני ישראל (1996), מכיל סעיף שכותרתו "הימנעות מצנזורה" המורה לספרן לא לפוסול חומר רך מפני שהוא שנווי במחולקת. על הספרן לדאוג לכך שהספרייה תספק חומר המציג את מגוון הדעתות, ואסור לו להוציא חומר בכלל הסתיגות של קבוצות לחץ. (בספריות, גליון 11, פברואר 1996). דברים אלה מזכירים את העקרונות של ארגון הספריות האמריקאית שהוזכרו לעיל.

יצחקי ושרעבי (2004) בדקנו ניסיונות להפעלת פיקוח לגבי הרכיב האוסף בספריות בבתי הספר בישראל ותגובה הספרנים לכך. המחקר בדק בתי ספר מלכתיים, מלכתי-דתיים ובתי ספר במגזר התורני-לאומי. תוצאות המחקר הראו על הבדלים משמעותיים בהיקף הפניות לפסילת ספרים מנהליים, מורים והורים ולגביה העינות להן. ממוצע הפניות וההענות במגזר הממלכתי היו הנמוכות ביותר, ובמגזר התורני-לאומי הגובהות ביותר. ממוצעו של פיקוח כל ארבע פניות אל הספרנים לבצע פעולות של פיקוח לגבי האוסף נגענו בחיבור. המחקר מצא, כי מעורבות ההורים והשפעתם בנושא זה היא מעטה (ברוב בתי הספר דוח על אף פניות מצד ההורים), נתוון בולט במיוחד לעומת המצב באראה"ב, שבה ההורים מעורבים הרבה יותר בקשר בספרייה. בישראל המורים ואחריהם המנהל הם הגורמים המשפיעים ביותר על הפיקוח על האוסף. נמצא שיעור גבוה למדיד של העינות לפניות המנהלה, בעיקר במגזר התורני-לאומי, ביחס למעורבותו הגדולה יותר בספרייה ולמעמדו המ:boldד בבית הספר. ממוצעו, 75 אחוז של הפניות נגענו בחיבור (שלוש מתוך ארבע פניות).

(יצחקי ושרעבי, 2004) כאמור, גם בישראל כמו באראה"ב הניסיונות להחרים ספרים נעשים בעיקר לגבי ספרים אשר תוכנם הכליל ארכטיקה ופורונוגרפיה (27-26 אחוז). הנושאים האחרים הם פגיעה בדת היהודית ובעריכה

מודצת בין ספרים לתלמידים. מודל לאפיון פרופיל קורא אשר מסיע למורה להכיר את התלמיד כקורא ולהתאים לו ספר שיביא לחווית קריאה מוצלחת. הצעות לפעלויות שלפני הקריאה, במהלך ולאחריה (אביגור-רותם, 1995).

הפעלת פיקוח בספריות בתי הספר

הספרייה בבית הספר, שנחשבת לחלק אינטגרלי מבית הספר, שהוא מסגרת שבה לומדים קטעים, נדרש להתאים את תכולתה ושירותיה גם לרמות הקריאה של התלמידים ולתוכנית הלימודים של בית הספר. כתוצאה לכך קימת בספריות של בתי הספר מידה רבה יותר של פיקוח על תוכנו של האוסף (Fiske, 1959).

הרכישות החדשנות בספרيات בית הספר נעשות בדרך כלל על ידי הספרנית על פי שיקולים מ Każע"ם, כשהמקורות העיקריים שמנחים את הבחירה הם פניות מתלמידים ומורים ומידע התקשורות הכלליים וביחד מכתבי העת המקצועים.

כמו באראה"ב, גם בישראל רווחת התופעה של צנזורה עצמית על ידי הספרנים. יש מקרים שבהם הספרן בוחר לא להזמין בספריית בית הספר או בספריית הקהילה ספר ילדיים מעורר מחולקת, או דוחק אותו לדפים אחרים, שבו לא ימצאו אותו הילדים. בספרה של פרופ' שביט מתואר המקירה של מנהל הספרייה העירונית בנתיבות, שהתיאורים המופיעים בספר עמוס עוז, יהושע בר-יוסף ויורם קניוק כה הח:right; אוטו, עד ש"ביחד עם הספרן הראשי החביא אלף ספרים בחדר נועל כדי להגן על הקוראים התמים". (שביט, 1996).

ההסתמכות הרבה על פרוטומים מקצועים שבדרכם כלל יש להם הנטייה להמליץ על ספרים בשל ערכם האמנוני או החינוכי הגבוה עלולה לקפח ספרים קלימים וקוראים שאינם דואקים ספרי מופת. הספרן האחראי על הרכישה בספריות הילדים, עלול לרכוש ספרים מסוימים מסוימים בלבד, ולהתעלם מכך שבספרייה מבקרים קוראים בעלי טעמים שונים ורמות שונות. (פייטלסון, 1985).

הפעלת פיקוח וביקורת על הרכיב האוסף עלולה למנוע מהתלמידים גישה אל מידע חשוב ונחוץ, ואל השקפות עולם מגוונות.

בישראל נערכו לראשונה מחקרים בנושא ספרים מוחרמים בספריות בשנות ה-90 המאוחרות, ב策ורת

סאטירה חברתית נוקבת, השמה ללעג ולקלס את הבוגנות הגרמנית הכפרית. ובכל זאת זהה הספר הגרמני הנפוץ, הנמכר, המוכר והמצווט ביותר בעולם, שתוגם לכ חמישים שפות. סופו המצמרר של הספר הושאר על כנו בשני התרגומים הראשונים לעברית ואילו בתרגומים הבאים הושמע הטסוף האכזרי. (אטאלס, 2003).

הקלבררי פין (ארצות הברית, 1884)

מאט מרכז טוין:
עם הופעתו בארץ
הברית נקלע הספר לאש
צולבת. הדעות סבבו התפלג
בין השוללים, שהנמקתם
היעקרית – מוסרית, לבין
המשבחים, שאהבו את הספר
בשל סגולותיו האמנויות.

מבקרי ספרות נחשים בארץיה הברית טענו שהו הטוב בספריו של מרכז טוין, והכתירו אותו כגדול ספרי אפריקה. המבקרים הכתירו את הספר כיצירת מופת וшибתו את ההומור, הנהאה שבקריאה, את דקיות האבחנות הפסיכולוגיות, את אמינות הדמיות, הממצבים והעלילה, את האותנטיות שלו, את תיאורי הטעב, הנפ והאוירא, את התאמתו לכל הגילאים ואת האמריקאות שלו שהשתחררה סוף סוף מן ההשפעה המסרת של ספרות האם האנגלית וסללה לעצמה דרך ביטוי מקורי.

ובניגוד לכל אלה, הרבה הורים, מבקרים, מחנכים ואנשי דת ומוסר יצאו בפומבי נגד הספר. השבעון "לייף" לדוגמה, התקיף את הספר: "הנחות, הגס והמשחית, שבושים אופן אינם מתאים לקוראים צעירים". הספרת לואיזה מי אלקוט (מחברת "נשים קטנות") הצהירה: "אם מר קלמנס איננו יכול לחשב על משהו טוב יותר לספר לנערות ולנערותינו טהור הנפש, מושב שיחדל לكتוב עבורות". מבקר ה"אקסמין" של סן פרנסיסקו כתב, שהמניע היחיד של טוין בכתיבת הספר הוא רוח כספי וטען: "אין בספר שמצ אמת והוא אין דומה לאיזשהו דבר עלי אדמות...". וה"בסטון" איזונינג טרוולר" כינה את הספר "שטווח, מעופש ובלתי מעיל". אנשי חינוך הציגו מהרגלו اللا חינוכי של גיבור הספר הנער לעשן מקטרת ומכך שסביראת ויסקי בספר תוארה بصورة שתעדוד (לדעתי) אלכוהוליזם.

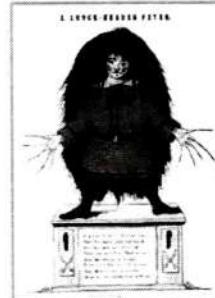
כتوزאה מביקורות אלה, החירמו ספריות ציבוריות

(20 אחוז), אלימיות קשה (19 אחוז), מתיירנות מינית (18 אחוז), הטפה לנצרות (17 אחוז), מסר גזעני (15 אחוז), אהדה לשימוש בסמים (13 אחוז), הכחשת השואה (10 אחוז), אהדה לכתות (7.5 אחוז) ומסר פרו-ערבי (7.5 אחוז). מסר של מתרונות מינית ופגיעה בדת היהודית דורגו במקומות גבוהים במגזרים הדתיים, אך נפוצים בהרבה ב망זר הממלכתי, אחריו מסר לגזענות, מיסיונריות נוצרית, אהדה לשימוש בסמים והכחשת השואה. לדברי החוקרים, מסתבר כי ברוב המקרים אפשר לראות את שיעור הפניות לגבי נושא מסוים כדי למידת הריגשות כלפי באוטו מגזר ולא תוכאה של צנזרה מונעת מוקדמת. (יצחקי ושרעבי, 2004).

ציוני דרך בולטם בהיסטוריה של הצנזורה על ספרות ילדים

ישוע הפרוע (שטרובלפטר) (גרמניה, 1845)

מאט היינריך הופמן (1894-1809):
עד היום זהה מסרבם הורים ומחנכים רבים להכניס ספר זה לביתם או לכיתתם בטענה שהוא ספר אכזרי. המחבר והמאייר של הספר, קרל הופמן, רופא ופסיכיאטר גרמני, חשב דווקא שהספר יעזר לילדים להתרמוד עם פחדים. הופמן השתמש בהומור שחזור כדי להילחם בפחדים ולשחרר מתחים: ככל שהסיטואציה שתיאר מוגצת יותר ובלתי אפשרית, כך פוחת הפחד.

יש לציין שהמתרגמים לעברית השמיטו קטעים מסוימים בכוונה לחסום על רגשותיו של הילד העברי: קר השםינו את הספר הממחיש, במילים ובאיורים, איך בא חיט עם מספריים ענקים ומקצת את אצבעותיו של הילד המוצץ.

ציון, כי זהה אחד מספרי הילדים המצליחים ביותר עד היום. במרקצת חייו של הופמן הודפסו בעולם כולם כמיליון עותקים, בארכבים שפות. עד היום נדפסו ברחבי העולם כמעט אלף מהדורות. (אטאלס, 2003).

מקס ומוריץ (גרמניה, 1865)

מאט וילhelm בוש (1832-1908):

גם "מקס ומוריץ" הוא ספר שני' בחלוקת עד הימים. הרבה מבוגרים רואים בו ספר "חינוכי" מפלצתי, שרוחו חוליה לימים את הנאציזם, ואחרים רואים בו

ילדותית ועם רע, וכי באירום מצוירים השחורים כקריקטורות וכסטראיאוטיפים מגוחכים ומטופשים. יותר מכל הכוויתם את המוחים סוף הספר, בו מתוארת חיגנות זלילה של המשפחה. המתلونנים טוענו, כי בסצינה זו מתוארים השחורים כלילניים כפתיים. רבעים נחלצו להגנת הספר, ואומרם כי בירמן כתבה אותו בתום לב, כי הייתה אישה ליברלית ואהבת אדם, כי הגלגולים המאוחרים של הספר, של האירום ושל הסטריאוטיפים שנגזרו מהם, לא היו באשמה ובאחריותה, וכי המוחים הם אנשים חסרי חשש הומור, שנטלו ספר ילדים תמים ולא מזיך והפכו אותו למפלצת. ובכל זאת החליטו ספריות רבות ברחבי בריחי ארה"ב להסרר את הספר מן המדףים ולהוציאו מרשות המומלצים, שבנה שכן כבוד עשרות שנים. המחלוקת הגיעה גם לאנגליה, חוללה בה סערה והעסיקה במשך חודשים ארוכים את התקשורות ואת האקדמיה. בשנת 1972 Tabu Arragon המורים הבריטיים נגד גזענותן הפטול להפסיק מיד מהדף ולמכור את "סמבו" ואת שאר ספריו בירמן, בגין אפוייהם הגזעניים. אל הווייכוח הctrappudo ארגונים כנסיתים, אנשי אקדמיה, פסיכולוגים, מחנכים וחוקרי ספרות ילדים.

ולמרות הווייכוח הציבורי, המשיכו גם באותה שנות ספרי "סמבו" להימכר באנגליה ובארצות הברית במאות אלפי עותקים. מחקר שנעשה העלה, שהספרים חביבים במיוחד על ילדים כהו' עור, שאינם רואים בהם שום דבר מעלייב. (אטלס, 2003).

שריפת הספרים של אריך קסטנר ואחרים בגרמניה, 10 במאי 1933:

בניגוד לרבים מחברי הספרים, אנשי הרוח והאינטרטואלים שיצאו לגלוות עם השתלטות הנאצים מתו סלידה מהמשטר ו mammals, העדיף קסטנר להישאר בגרמניה לאורך כל התקופה האפלה היא, שהוא כינה "תריסר השנים האבודות" (1945-1933). הוא נמנה עם אותם ספררים שהיו משוכרים כ"ספרים הנאצים, ועל כן הם גזרו על ספריו להישרף כ"ספרים לא גרמניים" וכ"ספרות משחיתה". ב-10 במאי 1933 התקיימה בברלין שריפת הספרים הנגדולה. מאוחר יותר כתוב קסטנר על כך:

"האםכה קל להרים ספרות? אם יכול הטמעטם לנצח באופןכה נמרץ? האם יתכן שרוחו של עם תפות בפהירות צאתה?... אומה שלמה יכולה להתחסל באמצעות שיטות אלה. אבל ספרים - לעולם לא!... ספרים אינם יכולים להישרף". (אטלס, 2003).

בכל רחבי ארצות הברית את הספר. יzion, כי ההתקפות והחרמות על הספר לא חדלו עד היום. מאה שנים אחרי הופעתו, עמד הספר במרכז פולמוס מסוג אחר: על סמך תיאור דמותו של העבד הנמלט ג'ים הואשם טוין בגזענות. נטען כי המילה *zigger* מופיע בספר 215 פעמים. הפולמוס מקיף חוקרים, מחנכים ואישי ציבור ותרבות. לצד אלה הטוענים שתוון ביזה בספריו את הגזע השחור, מצביעים אחרים על העבד הבורח ג'ים כעל סמל ההומניות, האוואץ, יצא הספר לאור לראשונה, נשמעו וזוקא טענות נגד הקרבה המוגזמת, לדעת הטוענים, בספר בין האק בן הגזע הלבן לג'ים העבד השחור.

ולמרות כל זאת, נחשב סמבו טוין עד היום למפהון ולגאון ספרותי, ולתורם החשוב ביותר של אмерיקה לספרות הילדים. ספרו "האקלבר פין" נחשב לצירת מופת. "ג'יבורה, האק, הוא דמות יהודית, שיכולה לעמוד בשורהacha עם דמויות מונומנטליות דון פעמיות אחרות בספרות המופת, כמו יוליסס, דון קישוטה, דון חוזן והמלט". (אטלס, 2003. הציטוט הוא של המשורר ט"ס אליעט).

סיפורו של סמבו השחור הקטן (אנגליה, 1899)

מאת הלן ברוד' בירמן (1946-1863):
הLN בירוד' בירמן, הכותבת והמאיירת של הספר, נישאה לרופא שעימו חיה במשך שלושים שנה בהודו, ושם מתרחשת עלילת הספר. הספר הפרק הרבה מכך מיד עם הופעתו, תחילתה באנגליה, ולאחר כך גם בארה"ב. הספר תורגם לעשרות שפות ונמכר עד היום במילוני עותקים.

סמבו, הילד השחור, הצעיר בעיניו קוואיי איז ציל אהוב, עלייז, טוב לב, נבון ובעל תושיה. קיבלתו של סמבו הייתה קבלת האדם השחור בחברה האמריקאית הלבנה. ספר מצויר, שבמרקוזו יلد שחור ומשפחחה שחורה, עמד לראשונה כשווא בין שווים ליד הספרים הקלאסיים, שגיבורייהם האנושיים היו תמיד לבנים. הספר התחבב על שחורים ולבנים אחד. המחלוקת סביבו התעוררה רק שנים רבות אחרי הופעתו. היא צמחה וצברה כוח בארצות הברית בשנות השבעים של המאה העשרים, כאשר בני שחורים וליבריםتابעו להסרר את הספר ממדפי ספריות ציבריות ולאסרו על הדפסתו, בטענה שהוא גזעני וمعدוד לזלול באנשים כהו' עור. בין יתר הטענות שנשמעו היו גם הטענות, שהצבעים העזקניים של בגדי משפחת סמבו רומנים כי לבני הגזע השחור נש

החינוך השמרניות בשווידיה אף התייחס לדמות של הילדה העצמאית, האנרכיסטית והבלתי חינוכית בעלייל, ופחוּדו שהוא עלולה להיות דוגמה שלילית לקוראים צעירים. אבל גם הם לא יכלו לעמוד בפני קסמה ובפני ההצבעה הגורפת שהצביעו עבורה הילדים, שפיי היזotta התגששותם כל חלומותיהם המכטושים. עד היום נשארו דמותה של פפי וספרים שנכתבו על אודוטיה האהובים ביותר על ילדי שוודיה ואולי על ילדי העולם כולו. הם תרגמו ליותר שפות ובערבית, הפכו למחזות ולסדרות טלוויזיה וכן רכשו מערכות חינוך שמרניות מקיפאנן. הספר, או קטיעים מסויימים בו, הטילו מבכה במערכות החינוכית ובקודים המקבילים גם בארץות האחרות, והדבר התבטא בשינויים שנעשו בטקסט בזמן התרגום. המתרגם הראשון של הספר לצרפתית, למשל, השמש מתוכו בערך כשליש מן הטקסט. גם דעתויה של הפמיניסטית על הספר היו חילוקות. השוליות טענו שלינדר גורמה עול לדיינו הנשי, בכר שהציגו אמונם דמות ילדה עצמאית, אבל מחוספסת, כוחנית, גברית, חסרת עידון ולא נשית. לעומת זאת המחריבות טענו, שפיי מגמתה בצורה הנאמנה ביותר את העוצמה הפנימית הנשית וניתן לראותו ספר פמיניסטי לוחמני.

היו גם כאלה, שהאשימו את הספר ואת גיבורתו בגזענות, בגין אזכורים של קיבלים ובגלל הערות הומוריסטיות שיש לה פפי בבני עמים שונים. אך אי אפשר להתwickח עם הצלחתם של הספרים. ב-1958 קיבלה אסטריד לינדגרן את פרס אנדרسن לספרות ילדים. (אטלים, 2003).

ג'ים והאפרסק הענק, צ'רלי ובית החירות לשוקולד, דני אלף העולם (בריטניה, 1977-1961) וספרים אחרים של רואלד דאל:

ראולד דאל הוא שׂם בגזענות ובאנטישמיות, והותקף על האכזריות שמתגלה בספר הילדים שלו. ספריות ומחנכות, בעיקר אמריקאיות, תבעו להסרת ספריו מן המדףים. בעקבות הופעתו של "דני אלף העולם" הותקף דאל על הספר הלא

החשיפה הסודית, השבייה הסודית, חברות הבשדים והכלב, נדי. (בריטניה, 1942 ואילך): הסדרות של הסופרת אניד מר בiley (1897-1968): אניד מר בiley היא סופרת הילדים המצליחה והפוריה ביותר בכל הדורות, שכتبה יותר מ-500 ספרים שתורגמו לעשרות שפות ומכרו בכל העולם ב-200 מיליון עותקים. ובכל זאת, הממסד הספרותי והחינוך הרשמי פולש את ספריה. מבקרים, סופרים, ספרנים, מורים ומוחנכים האשימו אותה בביבליות, ותקפו את אוצר המילים המוגבל בספריה, הדמיות השטוחות, העלילה המופרחות, הנוסחות החוזרת לעיפה, הפשנות וחוסר התחכם שב כתיבתה. תקפו אותה על החלוקה הסכמתית לטוביים ולרעעים בספריה ועל השמרנות שלה. הוא שהאישמו אותה גם בגזענות, בסינויים ובסקסיון.

בסוף שנות החמשים ובראשית שנות השישים הטילו ספריות צייריות מסוימות באנגליה חרם על ספריה והסירו אותן מן המדףים. הביקורת התפשטה גם לנוי זילנד, לאוסטרליה ולדרום אפריקה. ביקורת רבה הועחה בסדרת "נדי", אחד המבקרים כינה אותן "האנטי גיבור היכי אגוצנטרי", עוגם, בכיני ומתחסד בהיסטוריה של הספרות הבריטית. גם האזכור של "cosaques" (cosaques) אכזריים בסדרה עורר כעס רב. טענה נוספת הייתה גגדה היה ספרם הרב של ספריה.

בחינת הספרים מעלה, שאכן יש ממש בחילק מין העונת, בעיקר באלה העוסקות בדמות השטוחות והסטריאוטיפיות. אך לדברי הספר והחוקר יהודה אטלים, "קל מאד למפרקן כתוב ספר אחד זהה. אין כמעט שאניד בiley חוננה ב构思ן נדר לטוויות עלילה מותחת... הסיפורים שלה מתריקים, בנויים היטב, כמעט אין רגע משעמם. הSTRUוטיפיות נעשית בידיעין, מثار חיור וקריצה. לילדים, במיוחד בשלב התפתחותי מסוים, יש צורך, אם לא השותוקות, לסייעו הרפקה מסוג זה, שיש בהם שטיחות-מה של גיבורים ליד עלילה מרתתקת, טובים ורעילים, אמיצים ופחדניים... בלי מרכיבות יתר, בלי תיאורי נוף ושקיפות, בלי עודף פואטיקה, אבל עם הרבה מתח ופורך. את כל אלה מספקת להם אניד בiley בשפע, ובסוג זהה - מאיכות מושבחת בהחלטה". (אטלים, 2003).

פיי אריך-גרב (ג'לי, בילבי בת-גרב)

(שוודיה, 1948-1945) מאת אסטריד לינדגרן:
כשיצא הספר לאור לראשונה, לא ידעו רשות

הורם שלדברי, "אין מרכיבים מה ההבדל בין הגס, חסר הטעם ואלים לבין האמנות והאותנטי". גם ספר זה זכה לתפוצה נרחבת ודיכה את מחברו בפרס אנדרטן לספרות ילדים (1970). (אטאלס, 2003).

החים לב-ארי (שוויה, 1973)

מאת אסטריד לינגרן:

כשיצא הספר לאור גרם לויכוח לוהט בשוודיה סביב נושא המות בעיני ילדים. בספר שקרה לינגרן טאבו מקודש והוא: שאין מדברים על מות בספר ילדים. 23 מבין 24 המבקרים שתכתבו על הספר עם הופעתו, שללו את רעיון המרכזי מכל וכל. לינגרן הייתה בעזה שתכתבה ספר על אהבה בין אחים, ספר מלחם ומפייס, שמסיע לילדים להתחמוד עם הבדידות ועם אימת המות. אבל מורים ומחנכים טענו, שהספר גורם לילדים לאימה מפני המות. הביקורת החיריפה הביאה לכך, שהספר נאסר לקריאה על ילדים בני פחות מעשר בארץ סקנדינביה. רק בעקבות מعرצת ציבורי ממושכת بواسט האיסור פרופסור אווה-מריה מטקלף, ש כתבה ספר מקיים על הסופרת ועל יצירתה, כתבתה, שלינגרן עוסקת בספריה בשאלות קיומיות בדרך פואטית. סיפוריה מספקים מודלים של סובלימציה, שדרכה יכולם ילדים להרחיק עצם מלחצים פזיקים וקשיים של תחת המודע. סיפוריה מסייעים לילדים להתרמוד עםפחד ועם

תחשות פחדות ערך. היא לקחת את קוראייה אל עולמות טובים יותר ושלוים יותר, המשמשים להם לא רק כמפלט אלא גם כהשראה וכמשאנת נש. ואולם, ילדים רבים כתבו לリンגרן, כי מזא שקראו את הספר "החים לב-ארי" הם אינם מפחדים עוד מפני המות. (אטאלס, 2003).

סדרת ספרי חסmbה (ישראל, 1949)

מאת יגאל מוסנ贇 (1994-1917):

כימס ניתן לשאול את ספרי "חסmbה" בספריות הציבוריות ובספריות בתיה הספר, וכן ספר שמכירים בהם חלק בלתי נפרד מספרות הילדים העברית, אך בסך תקופה ארוכה הם התקבלו בביקורת קשה ובעינות מרובה, והיו סמל לסוג הטעסטים שלילדים אינם צרייכים לקרוא.

המבקרים כינו את ספרי "חסmbה" ספרות

חינוך, ועל הגיבור שעולול לשמש דוגמה רעה לקוראים צעירים. בשנת 1972 הותקף על ידי ארגונים שונים של זכויות האזרח, בעיקר בארה"ב, שטענו כי ספריו הם לא חינוכיים וגדושים בגענות ובאלימות. על רקע זה החליטו ספריות מסוימות להחרים את ספריו. ספריו של דאל מעוררים, ולא בפעם הראונה, את השאלה, האם ספרים שיש בהם אוצרות מפחדים, משחיתים או מעוותים את نفس הילד, או להיפר, מחסנים אותו וגורמים לו לקתרזיס, להיטהרות. (אטאלס, 2003).

ארץ יצורי הפרא (ארצות הברית, 1963)

מאת פוריס סנדק:

פוריס סנדק כתב את הספר זהה ואיר אוטו, והוא היה לרבי מכר בינלאומי ותרגם לשפות רבות. כשהיצא הספר לאור היה סנדק משוכנע שהווייתה המרכזית של הספר מובילה אל הקתרזיס, ביחסים שבין הילד לבין אמו ובינו לבין פחדי הילודות. איש לא חלק על יופיו החזותי של הספר, אבל הורים, מחנכים וספרנים רבים טענו שהוא מפחיד. הם חששו שייצור הפרא המאיירים יעוררו סטייה לילה אצל הילדים והתנהגו הרעה של מקס, גיבור הספר, תערור תחשות הערצה, חזחות וחיקיי בקבב הקוראים הצעירים. מצד שני, מבקרים רבים שיבחו את הספר והגידו את סנדק כמחפכן בתחומו, שיצא לאחר תקופה קצרה של הילדים, להציג על פחדיהם הנסתורים ועל יחסיהם הסבוכים עם הוריהם.

המחלוקות על הספר לא שככה עד היום, והורים ומחנכים רבים עדין סבורים שיש להרחקו מילדים. אבל הקוראים הרבים הפכו אותו לאחד מעתה רבוי המכר לילדים הגדולים ביותר בכל הזמנים. הספר גם זכה במדליית קלדקטוס היוקרתית, הספר האמריקאי המצויר הטוב ביותר לשנת 1964.

ספר אחר של סנדק, "המטבח הלילתי" (In the Night Kitchen) (1970), שלא תורגם לעברית עד היום, עורר את עצם של הורים, מחנכים וספרניות בארה"ב, בغالיל אירור שהיה בו. באירור נראה ילד עירום, צונח לתוך בקבוק חלב ענק, כאשר איבר המין שלו גלוי לעין. ספריות נעומות שלו לسانך את מחאותיהם על שחרר את הכליל הבלתי כתוב, שאין מראים איבר פין בספר ילדים בשום אופן. סנדק הגיב: "הורים אומרים שאיבר המין של מיקי מפחיד את ילדיםם, ובזמן לוקחים אותם למוזיאונים, שבהם הם רואים פסל יוני עם איבר מין שבור. יש להניח, זהה מפחיד אותם הרבה יותר". הוא סיפר על עימותים עם ספרניות ועם

שייתכן שלכמה מבוגרים יהיה קשה במחיצתו. אחרים עשויים להשתעשע מאוד ולהכיר לו טובות גודלה". (דר, 2004).

ואמנם, הספר כל כך הפחיד כמה מבוגרים, עד שדרשו לכנס את הוועדה לזכיות הילד בכנסת. דווקא הבחירה בספר "אריה בלילות" מדגישה את האבסורד שבבחירה להגן על ילדים באמצעות מניעת ספרים מסויימים.

דר צ'ארלי גראנבראום, י"ר אב", טען בפני הוועדה, שהו הספר היחיד שהוא מכיר שבו מפחדים ההורים את הילדים בכוונה תחילה. אך הרי לא חסרות דוגמאות בספרות הילדים להורים רעים ופוגעים. על העונה שהספר מלבה חרדות בילדים, ניתן להשיב כי עם חרדות אפשר להתמודד. למעשה, כל יותר לומוד להתמודד עם חרדות מלאכותיות דרך סיור מאשר להתמודד עם חרדות ישרות מהחיקם. עונה נוספת נגד "אריה בלילות" הייתה שבחווים בו מסרים מינאים לילדים רך עוד לא בשל עבורה. כתובות על דר: "...כמו ברוב ספריהם המשותפים של שני היוצרים, גם הפעם למבוגרים יש חלק מרכז בעילילה, אלא שהפעם מדובר בצד הורי מודר מאוד בספרות הילדים - תרבות הפנאי הלילית של אמא ואבא; זאת שילדים אין בה חלק וועלולה לאימם ולהפחיד כמעט כמו אריה שואג. ככלומר, הספר מספר על אחד הסודות הכי שמורים בקרב המבוגרים, ומציג זאת מעמדת ילד שבלי כוונה, וכמעט ללא ידיעתו, גיליה את קיומו. אך הנזעחות שלו אינה טמונה רק במכונות להציג נושא של מבוגריםקשה לדבר עליו, אלא באופן שבו הוא עושה זאת. "אריה בלילות" נשאר ברמת החוויה הילידית של טרום הבנה. והוא כתוב באופן כל כך חכם וסוגיטיבי, שהוא אפשר לקרואו לקרה בו במידה הנכונה, על פי הצורך של כל אחד". (דר, 2004).

"סוף הסיפור נשאר בתחום הפנטזיה הלידית... זה הסוף הטוב מבחינותו של יפתח. הסיפור נשאר

נאמן לאינטלקטוס הרגשיים
של הגיבור-ילד שלו. וליתר
ביחסו, בציור האחורי נראים
אמא, אבא ופתח בינויהם
ישובים על הספסל שבוחץ,
שותים ומחיכים... ועל הארץ,
מוסלתת תחפושת האריה,
לא תוקפנית ולא מאימת".
(דר, 2004).

קלוקلت, וטענו, שהעלילות בהם מלאכותיות, והם מלאים במתח ובאלימות.

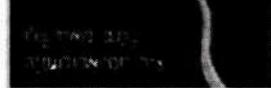

בדיווח עיתונאי משנת 1951 נמסר: "הועודה לעיריית קתולוג של ספרי קריאה לתלמידים המליצה על כך ספרי 'חסmbah', פרי עטו של הסופר יגאל מוסינזון... היו בראשית הספרים הכלטי רצויים". בהדרגה הוחלפה העינויות הרבה שלויותה את הסדרה עם ראשית הופעתה ביחס סלוני יותר, ועתה שינה לאחר הופעתה החלה "חסmbah" להיתפס בתור רע הכרחי, הטוב אולי יותר מהרע الآخر, שהוא חוסר קריאה בכלל. (שביט, 1996). אפילו חוקר ספרות הילדים אוריאל אופק הכיר במעמד שכבשה הסדרה, וגם נתן לה לגיטימציה ממשית. בלקסיקון שלו תיאר אותה כך: "...בקרך היטה 'חסmbah' לאחת מסדרות החרפתקה הארכוכות והמתמשכות ביותר בספרות הילדים העולמית. סיפוריים אחדים הומחו לתיאטרון, ואחד מהם הופק לקולנוע ('חסmbah ועיר הפקר', 1971). המילה 'חסmbah' היטה למושג ולחילק בלתי נפרד מעולם הילדים הישראלי". (אופק, 1985).

יש קווי דמיוןבולטים בין סדרת "חסmbah" לבין הסדרות הפופולריות של אנדי בליטון הבריטית. בנוסף על ההצלחה הרבה הרבה אלה זוכות לה, ועל ההערכה הנמוכה שלה הן זוכות, מתגליה דמיון בעיצוב היחסים בין ילדים לבין מבוגרים, והኒטיון לבנות גבולות בין לבן עולם המבוגרים. הסדרות בישראל ובאנגליה מציגות בעיות דומות ומתארות פתרונות דומים לבעיית היחסים בין מבוגרים לילדים, תוך שמריה וטיפול של הערכים שיש עליהם קונסנזוס. אך באנגליה מדובר בערכים מעמדיים, בעיקר בערכי המumped הבינוני, ואילו בארץ הוי אלה בעיקר ערכים לאומיים, ציוניים. (שביט, 1996).

אריה בלילות (ישראל, 2004)

מאת מאיר שלו (1948 -). ציורים: יוסף אבולעפיה.
מברכת ספרות הילדים דר יעל דר כותבת על הספר: "ספרם החדש של מאיר שלו וヨס אבולעפיה שוניה מאוד משאר ספריהם המשותפים, ומהרבה בחינות הוא הנוצע בהם. ההבדל המרכזית הוא, שבניגוד לספריהם הקודמים, שקרצו תמיד קרייזות מלאות הומור ותחכום גם למבוגרים, הפעם מתכוון הספר כל כלו אל ילדים. 'אריה בלילות' כל כך בעד ילדים,

מקורות

- אביגור-רותם, ג' (1995). " تم עידן הספר?" מבוא לתוכנית "ספרים לכל טעם" של מט"ח. בתוך אתר האינטרנט של המרכז לטכנולוגיה חינוכית "cono'IM", כניסה בתאריך 10 במאי 2006.
- אופק א' (1985) *לקסיקון אופק לספרות ילדים*, תל אביב: זמורה ביתן.
- אופק, א' (1988). ספרות ועיתונות לילדים. בתוך: האנציקלופדיה העברית, כ"ה, 428-419.
- אטולס, י"י (2003). *ילדים גדולים: סיפורים אהובים לילדים - חייהם יצירתם*. תל אביב: ידיעות אחרונות.
- בטלהיים ב' (1987). *קסמן של אגדות ותרומות להתפתחות הנפשית של הילד*. תל אביב: רשפים.
- בן-ארי, נ' (2002). *דיכי הארץיקה: צנזרה וצנזורה עצמית בספרות העברית 1980-1930*. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב.
- ברגסון ג' (1982). הערכים החינוכיים בשירה המודרנית לילדים. *ספרות ילדים ונער*, סטי' תשמ"ג.
- ברוח פ' (1991). *ילד או ילד עצמי: עין משווה בספרות ילדים*. תל אביב: ספריית פעולות.
- דר"י (2005). *Ճරיך מפה לספרות ילדים*, תל אביב: מפה.
- הברמן א' מ' (תשכ"ו). הצנזורה בספרים העבריים. *מחנימם ק"ז*, 67-62.
- הצעת הקוד האתי של ספרני ישראל (1996). *בספריות 11*, (פברואר), 6-1.
- צחיק, מ' (1998). פיקוח וביקורת על הרכב האוסף בספריות בת-י-ספר על יסודות בישראל: מחקר גישוש. *יד לקורא*, ל"א, 33-20.
- צחיק, מ' ושרעבי י' (2004). "ההתיחסות המעשית של ספרני בית-הספר העל יסודות בישראל כלפי ניסיונות של פיקוח וביקורת (צנזורה) לגבי האוסף בספריות; פניות בפועל ותגובה הספרנים". *מידעת 1*, 23-43.
- כהן א' (1990). *סיפור הנפש: בבליטורפי הלכה למעשה*. קריית ביאליק: אוח.
- משיח ס' (2000). *ילדות לאומיות: דיקן ילדות מחומינית בספרות העברית לילדים 1948-1997*. תל אביב: צ'ריקובר.
- סצ'רדיוני י' (2000). *בחד וכל אחד לחוד: על נמען מבוגר ונמען ילד בשיח הספרות לילדים*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- פוסטמן, נ' (1986). *אבדן הילדות*. תל אביב: ספרית פעולות.
- גיילרץון ד' (1985). *ספרית בית-הספר כמכשור לקידום הקריאה החופשית*. מעגל: קריאה, 12, 24-5.
- רביב ע'. *ספרות ילדים. אוחדר מ-* 5. <http://www.gilrach.co.il>, 5 בדצמבר, 2006.
- rgb, מ' (1985). *בדרכי הספרות לילדים*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- שביט, ז' (1996). *מעשה ילדות: מבוא לפואטיקה של ספרות ילדים*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

American Library Association and Association of American Publishers (2000). *The freedom to read statement*. Retrieved May 7, 2006. from: <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/firststatement/freedomreadstatement>.

Ben-Ari, Nitsa (2000). Ideological Manipulation of Translated Texts. *Translation Quarterly*, 16&17, 40-52.

Callison, D. (1990). A review of the research related to library media collections. In; *School Library Media Research*, 19 (1).

Cullinan, B. E (1997). *Independent Reading and School Achievement*. Retrieved from: <http://knafim.cet.ac.il>, May 8 2006.

Curry, A. (2001). Where is Judy Blume? Controversial fiction for children and young adults. *Journal of Youth Services in Libraries*, 12 (3), 28-37.

- Dorrel, L. D. and Busch A. (2000). Censorship in Schools: The Impact of Conservative Christian Pressure Groups. In: *AASL*, 28(3). Retrieved May 8, 2006 from:
<http://www.ala.org/ala/aas/aaslpubsandjournals/kqweb/kqarchives/volume28/283Do>.
- Fadiman, C.(1988). Children's Literature. In: *The New Encyclopaedia Britanica* 23, 207-224
- Fiske, M. (1959). *Book Selection and Censorship: a Study of School and Public Libraries in California*. Berkeley, University of California Press.
- Jerding, C. M (2000). *Battling over what goes on kid's library shelves*. Retrieved May 7, 2006 from:
<http://www.freedomforum.org/temples/document.asp?document>
- Ken, P. C..(2002) Moving toward a Method to Test for Self-Censorship by School Library Media Specialists. *School Library Media Research*, 5. Retrieved May 7, 2006, from:
<http://www.ala.org/ala/aaslpubsandjournals/slmrb/slmrcontents/volume52002/coley.htm>
- Larrik, N. (1969). *A Parent's Guide to Children Readings*. 3rd ed. Doubleday and Pocketbooks.
- Larrik, N. (1979). Literature for Children. In: *The Encyclopedia Americana*. 17, 560-579.
- National Council of Teachers of English. Committee on the Right to Read. (2003) *The Students' Right to Read*. Rev. by Ken Donelson.
- Staples, S. F. (1996). *What Johny Can't Read: Censorship in American Libraries. Digital Library @ Archives*, 23 (2) Retrieved May 7, 2006 from: http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/winter_96/pbCONN.html
- The Most Frequently Banned Books in the 1990s*. Retrieved May 8 2006, from:
<http://www.cs.cmu.edu/People/spok/mpst-banned>.

מאמרם מעתונים יומיים

הראל אורית. "אה פלוטו?" **מעריב**, 1 ביוני 2005, 3-2.
 דר. יעל. "כשاما ואבא נזהמים ושותגים בלילות", **הארץ**, 5 פורים, 31 בספטמבר 2004.
 וילוצקי גלי. "האריה בכח פאד". **גלובס**, 3-2 במאי 2005, 19-18.
 פלטר נורית. "הידד אני קורא (זבל)". **ידיעות אחרונות**, 23 במרס 2005.

מסמכים כתוב

פרוטוקול הוועדה לזכויות הילד בנושא "פיקוח על ספרות הילדים" מיום 22 במאי 2005. אוחזר
 מ: 25=<http://www.knesset.gov.il/committee/heb/vaada.asp?vaada>

אתרי אינטרנט

האתר של מרכז ההדרכה לספריות "דף-דף", או <http://www.dafdaf.co.il>
 האתר לעידוד הקריאה של מט"ח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית), או <http://knafim.cet.ac.il>

ראיונות, מכתבים ושיחות טלפון

עטلس יהודה, ראיון, 4 במאי 2005, שיחות טלפון, 8 במרס 2005.
 שלו מאיר, ראיון, 5 במאי 2005.
 בורלא עוזך, שיחות טלפון, 8 במרס 2005.
 בר שלום רונית, מנהלת מחלקה פניות הציבור, האגודה לזכויות הילד, מכתבים, 31 בינואר-9 במרס 2005;
 שיחות טלפון, 7 במרס 2005.
 ברוך מיר, שיחות טלפון, 9 ו-15 - במרס 2005.
 דר יעל, שיחות טלפון, 2 במרס 2005.
 הראל נירה, יו"ר ארגון סומליין (סופרים ומשוררים לילדים), מכתב, 9 במרס 2005.
 זרחי נורית, שיחות טלפון, 9 במרס 2005.
 שניר מיריק, מכתב, 14 במרס 2005.